

FÜZZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszaki lapja

MACARISTAN'DA GÖREVE BAŞLARKEN...

Sayın Okuyucu!

Türkiye ile Macaristan arasında yüzyıllardan beri süregelen tarihi ve kültürel münasebetler sayesinde yekdiğerini yakından tanımak ve birbirlerinin karşılıklı üstün vasıflarını takdir etmek fırsatını bulan halklarımız arasında bugün karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile sevgi ve saygıya müstenit yakın dostluk bağları mevcuttur. Büyük bir memnuniyetle kaydettiğimiz bu müstesna olgu, iki ülkenin karşılıklı ilişkilerinin günümüzde eriştiği düzeyi, daha da güçlendirmeye ve yükseltmeye kararlı olan hükümetlerimiz açısından şüphesiz en büyük itici kuvveti teşkil etmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımızın geçen Eylül ayında Macaristan'a gerçekleştirdiği resmi ziyaret bu doğrultuda atılan yeni ve önemli bir adım olmuştur. Aynı ziyaret vesilesiyle Zigetvar'daki "Türk-Macar Dostluk Parkı"na dikilen Kanuni Sultan Süleyman anıtı ülkelerimiz arasındaki dostluğun cidden takdire şayan bir göstergesidir.

Bilindiği gibi, kuruluşundan itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası daima şu temel ilkeleri esas almıştır: tüm ülkelerle karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler. Barış ve istikrarı teşvik. Kuvvete başvurulmasını red. Sorunların barışçı yollardan çözülmesi. Uluslararası işbirliğini ve uluslararası karşılıklı anlayışı teşvik. Dış politikası ve dünya görüşü itibarıyla aynı prensipleri paylaştan Macaristan ile ilişkilerimizin daha da ileriye götürülmesi sürecinde karşılıklı işbirliğine müsait ve gerekli potansiyeli haiz alanlardan hiçbirini ihmal etmemiz mümkün değildir. Binaenaleyh, ilişkilerimiz yelpazesini mümkün olduğunca genişletmek ve sözünü ettiğim çerçevede her alanda ilişki tesisine önem atfetmek zorundayız. Bu cümleden olarak tabiatıyla bazı önceliklerimiz vardır ki, bunların da başında kuşkusuz ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi zarureti gelir. Mevcut karşılıklı potansiyele baktığımızda, ekonomik ve ticari ilişkilerimizin halihazır seviyesiyle yetinmemiz olanaksızdır. Bu sahadaki işbirliğini geliştirmek yolunda karşılıklı olarak elden gelen çabayı

harcamamız ve bilhassa işadamlarımızı bu istikamette teşvik etmemiz gerektiğine inanıyorum.

Halklarımızın birbirlerini yakından tanımalarında rol oynayan en önemli unsurlardan biri de kültürel münasebetlerdir. Bu itibarla, kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesine ve çeşitlendirilmesine azami önemi vermeliyiz. Kültür merkezleri kurulması, Büyükelçilikler nezdinde kültür ataşelikleri ihdası gibi yapısal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi yanında, ülkelerimizin karşılıklı tarihi, artistik, folklorik ve sair kültür zenginliklerinin çeşitli yollardan ve süreklilik anlayışı içinde sergilenmesi olanaklarını arttırmalıyız.

Daha önce Macaristan'da hiç bulunmamış olmakla birlikte, aramızdaki tarihi ve kültürel yakınlığın da etkisiyle güzel ülkenize büyük bir ilgi duyduğumu ve bu nedenle de hakkında her zaman mümkün olduğunca çok bilgi edinmeye çalıştığımı belirtmek isterim.

Tabiatıyla, Budapeşte'ye Büyükelçi olarak atanmam kesinlik kazandıktan sonra bu doğrultudaki çabalarım daha da arttı. Güzel ülkenizde bulunduğum sürece Macaristan'ı ve insanlarını her yönüyle tanımak maksadıyla hiçbir fırsatı ihmal etmeyeceğim kuşkusuzdur.

İstanbul'da Galatasaray Lisesi'ni, Ankara'da da Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra 1965 yılında Dışişleri Bakanlığına girdim. Merkezde çeşitli siyasi ve iktisadi dairelerde, yurt dışında da Avusturya, Bulgaristan, Fransa, Almanya gibi ülkelerde görev yaptım. Macaristan'a gelmeden önce, Türkiye'nin Makedonya Cumhuriyeti nezdindeki Büyükelçisiydim.

Dost Macar halkına içten sevgi ve saygılarımı sunarken, ülkelerimiz arasındaki ilişkileri dünya barış ve istikrarına da katkıda bulunacağına inandığım bir çizgide daha da ileriye götürebilmek için elimden gelen azami çabayı harcayacağıma inanılmasını diliyorum.

Süha Noyan

Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçisi

A Török Köztársaság új budapesti nagykövetének levele a Magyar-Török Baráti Társaság tagjaihoz:

Tisztelt Olvasó!*

A Törökország és Magyarország között évszázadok óta fennálló történelmi és kulturális kapcsolatoknak köszönhetően népeinknek lehetősége nyílt egymás közei megismerésére és jó tulajdonságainak megbecsülésére, ma pedig szoros baráti szálak fűzik össze őket, amelyek a kölcsönös megértésen és tolerancián, valamint szereteten és tiszteleten alapulnak. E kivételes tény, amelyet nagy elégedettséggel nyugtázunk, jelenti kétségtelenül a legnagyobb lökőerőt kormányaink számára ahhoz, hogy eltökélt szándékukat, a két ország kétoldalú kapcsolataiban eddig elért szint további erősítését és magasabbra emelését, megvalósítsák. Köztársasági elnökünk tavaly szeptemberi hivatalos magyarországi látogatása új és fontos lépés volt ebben az irányban. Az e látogatás során Szigetváron, a „Török-Magyar Barátsági Parkban” felavatott Szulejmán szultán emlékmű az országaink közti barátság valóban nagyra értékelendő példája.

Mint ismeretes, a Török Köztársaság külpolitikája megalakulása óta mindig az alábbi fő elveken nyugodott: kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatok minden országgal; a béke és a stabilitás támogatása; az erőhöz fordulás visszautasítása; a problémák békés úton történő megoldása; a nemzetközi együttműködés és a népek közötti kölcsönös megértés támogatása. A külpolitika és a világlátás tekintetében ugyanezeket az elveket valló Magyarországgal való kapcsolataink továbbfejlesztése szakaszában egyetlen olyan területet sem hanyagolhatunk el, amelyik alkalmas a kölcsönös együttműködésre és amely rendelkezik a megfelelő lehetőségekkel. Következésképpen kapcsolataink palettáját a lehetőségekhez mérten ki kell szélesítenünk, s az előbb említett keretben minden területen jelentőséget kell tulajdonítanunk a kapcsolatok létrehozatalának. Mindezek között természetesen vannak elsőbbséget élvezők: így az élen a gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésének szükségessége áll. Ha a mindkét oldalon meglévő lehetőségeket nézzük, akkor nem lehetünk elégedettek gazdasági és kereskedelmi kapcsolataink jelenlegi szintjével. Úgy gondolom, hogy ezen a területen kölcsönösen minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk együttműködésünk fejlesztése érdekében, s főleg üzletembereinket kell ebbe az irányba ösztökélnünk.

Abban, hogy népeink mind jobban megismerjék egymást, a legfontosabb szerepet játszó tényezők egyikét a kulturális kapcsolatok jelentik. Következésképpen kulturális kapcsolataink fejlesztésére és változatossá tételére rendkívül nagy gondot kell fordítanunk. Az olyan strukturális változtatások mellett, mint kulturális intézetek létesítése, illetve a nagykövetségeken kultúrattaséi poszt létrehozatala, növelnünk kell — a folyamatosság szellemében — azon különböző lehetőségek számát, amelyek során kölcsönösen bemutatjuk országaink múltját, művészeti, népművészeti és kulturális gazdagságát.

Szeretném elmondani, hogy bár korábban soha nem jártam Magyarországon, a köztünk lévő történelmi és kulturális közelség okán nagy érdeklődést tanúsítottam szép országuk iránt, s emiatt mindig törekedtem arra, hogy lehetőségeimhez mérten ismereteket szerezzek róla. Természetes, hogy amikor bizonyossá vált nagyköveti kinevezésem Budapestre, ez irányú igyekezetem még erősebb lett. Kétségtelenül egyetlen alkalmat sem fogok elmulasztani, hogy szép országukban tartózkodva, Magyarországot és annak népét minél sokoldalúbban megismerjem.

Az isztambuli Galatasaray Lisesiben, majd Ankarában a Politikatudományi Karon végzett tanulmányaim után 1965-ben léptem a Külügyminisztérium szolgálatába. Otthon különböző politikai és gazdasági főosztályokon kaptam feladatot, külföldön pedig Ausztriában, Bulgáriában, Franciaországban és Németországban képviseltem hazámat. Magyarországra jövetelem előtt a Makedón Köztársaságban voltam Törökország nagykövete.

Még őszinte szeretetemet és tiszteletemet fejezem ki a baráti magyar népnek, biztosítani szeretném Önöket arról, hogy minden tőlem telhető igyekezettel törekedni fogok az országaink közötti kapcsolatok előbbre vitelére, oly mértékben, hogy azok hozzájáruljanak a világbékéhez és a stabilitáshoz.

*Süha Noyan
a Török Köztársaság budapesti
nagykövete*

* Az első oldalon lévő török nyelvű levél fordítása.

Cemal Sahir (1902-1973)

Századunk huszas-harmincas éveiben Cemal Sahirnak meghatározó szerepe volt a török zenés színpadokon. Ő kapta ekkor a legtöbb szerelmes levelet, és ő volt a legjobban kereső művész ebben az időben Törökországban. A színházi előadások után konflisba ült és úgy hájtattott haza, ahogyan az Európában dívott a sikeres művészek között.

Hogy mindez miért érdekes nekünk, magyaroknak? — elmeséljük.

Cemal Sahir 1902-ben született Isztambulban, II. Abdulhamid szultán uralkodásának 26. évfordulóján. Ennek öröme a főváros minden részéről ágyúlövések zaja rázta meg a levegőt. A fiúcska a Sultanahmet kerület békebeli oszmán-török házacskájában látta meg a napvilágot. Mivel apja udvari ember volt, a gyerek kitűnő nevelést kapott, korának híres tanárai tanították zenére, irodalomra. 12 évesen már a sztambuli konzervatórium növendéke volt. Művészi pályára kívánt lépni, de apja erről hallani sem akart.

1915-öt mutat a naptár, amikor a fiatalember elhatározza, hogy Európába megy, minthogy mindenáron külföldön akar tanulni. Egy újsághirdetésben tanulnivaló diákokat toboroznak. Ő is a külügyminisztériumhoz folyamodik, ám nagyon fiatal lévén, két évvel idősebbnek tünteti fel magát, nővére papírjaival manipulál, majd édesapja pecsétjét másolja le éjjelente nagy titokban, mivel szülői engedély kell az európai utazáshoz.

Cemal Sahir 1916. október elsején indult el a Sirkeci Pályaudvarról Magyarországra. Vasárnap, október negyedikén pöfög be vele a vonat a pesti pályaudvarra.

Az Oszmán Birodalom nagykövetsége ekkor Bécsben volt, Budapesten főkonzulátus működött. Cemal Sahir szerencséjére ez idő tájt két egészen kiváló személyiség látta el a főkonzuli és konzuli tisztet. Kül-

tők, írók, művészberek voltak mindketten: Ahmet Hikmet Müftüoğlu és Enis Behiç Koryürek*. Mindkettejüket megihlette Budapest, számos írásukban öröközték meg akkori hangulataikat, benyomásait. Ők várták a pesti pályaudvaron a fiatalembert, akit a török állam azért küldött Budapestre, hogy gazdaságtant, mezőgazdaságot, kereskedelmet tanuljon.

Azokban az években, a századelőn, a pesti élet pont úgy zajlott, mint Bécsben! A művészeti élet talán még a császárvárosénál is élénkebb, sokrétűbb volt. A török fiatalembert elvarázsolta a város, minden estéjét színházban töltötte. Ott volt 1916-ban a Csárdáskirálynő bemutatóján, amivel haláláig dicsekedett, hogy ő a világpremieren tapsolt a később világsikert aratott darabnak! Nagy baj kerekedett a dologból. Hősünk megérezte, hogy tévedés volt őt kereskedelmi vagy gazdasági pályára taníttatni, mert az ő igazi élete a színház, az operett!

A főkonzulátuson egy kitüntetés kapcsán tartott fényes ünnepségen sikeresen megszervezte az ünnepély irodalmi és zenei műsorát, és ez felkeltette az ott vendégeskedő magyar kultuszminiszter, gróf Apponyi Albert érdeklődését a fess török fiatalember iránt. Ahogyan később a követségi írnok elmesélte, a gróf megkérdezte a főkonzult, hogy miért nem művészt nevelnek ebből a gyerekből. A miniszter szerint nyilvánvaló volt a fiatalember talentuma!

A fényes est sikere után a főkonzul, a konzul és a kultuszminiszter mindent elkövette annak érdekében, hogy a török fiatalember valóra válthassa álmait. A gróf úr ajánlólevelet írt a budapesti színiakadémia igazgatójához, ahol szíves-örömmel fogadták a furcsa, rendkívül jóképű török legényt. Azon nyomban felvették az előkészítőre, hogy magyar kiajtását pallérozza. Cemal Sahir a pályakezdésének ötvenedik évfordulóján rendezett ünnepségen Ankarában

magnóra mondta pályája emlékét. Lángoló szeretettel emlékezett egykori magyarországi éveire, a tanulmányait egyengető személyekre.

Soha sem felejtett el magyarul, Petőfi verseit 50 év múltán is fejből szavalta!

Budapesten aztán nagyon színes élet jutott osztályrészül a török fiúnak. Minden este az Operett Színházban volt, figyelt, tanult. Délelőttönként természetesen a színiakadémia óráit látogatta, megfeszített erővel tanult, képezte magát.

A háborús események azonban felhőbe borították Cemal Sahir addig gondtalan életét. Anyagi okok miatt meg kellett válnia Budapesttől, nem érkezett már többé az állami ösztöndíj. A szépreményű művészpálántára nagyon keserves évek következtek. Bécsbe kellett mennie; az ottani színházakban statisztált. Ameddig bírta az éhezést maradt, de végül belátta, hogy haza kell mennie. A szerencse azonban ismét mellé szegődött. Éppen akkor indult haza a háborús Európából, amikor a török költőfejedelem Abdülhak Hamid (Tahrán) és szépséges ifjú felesége, a belga Lüsyen Hanim is. Az ő társaságukban tette meg a kalandos utat.

Az egyik álom véget ért, de egy új álom kezdődött Isztambulban. A szultánok városában még lüktetett az élet, ám végőráit élte a világtörténelem egyik legnagyobb birodalma. A világvége-hangulatú város színházi életébe új színt vitt Cemal Sahir. Nagy küzdelem várt rá: a gazdasági nehézségek ellenére szeretne volna megteremteni az új álomgyárat, a pesti és a bécsi operettek mintájára.

Sorra mutatta be Lehár Ferenc, Kálmán Imre és Szirmai Albert magyar operettjeit. Ő fordította a szövegkönyveket, ő alkalmazta a darabokat színpadra és ő volt a bonviván.

(Folytatás a 4. oldalon!)

* Lásd a Török Füzetek II. évfolyama 2. számában „A magyar irodalom török barátja” című írást.

Tündöklött a sikerben, imádták a hölgyek, hódoltak a fess, kitűnő énekes, táncos művészek.

De pályája egyszer csak drámai fordulatot vett. Egy előadás közben a meghibásodott színpadi gépezetről 5 méter magasból leesett, ekkor megsérült a gerince és soha többet nem tudott kiegyenesedni, nyomorékká vált egy szempillantás alatt. Még 40 évig élt a tragikus esemény után, de nem tudott megbékélni a helyzettel, nem talált magának a színház körül elfoglaltságot. Hogy miből és hogyan tartotta fenn magát, nem tudjuk. Begubózott, visszavonultságában nem fogadta el senki adományát, magányos farkas-ként tengette az életét.

Néhanapján ugyan felkeresték, bizonyos évfordulók alkalmával még ünnepelték is — de ennyi volt az egész. Mégis azt mondták, hogy méltósággal viselte és alakította a száműzött királyfi szerepét.

Cemal Sahir volt az a török színművész, aki elsőként szerzett külföldön diplomát. Magyarországon sajátította el a szakma csínját-bínját. Soha nem múló, haláláig hódoló imádatlalt említette a budapesti éveket, élményeket. 1973. október elsején hunyt el; megemlékezés nélkül vitték ki holttestét Sisli temetőjébe, az isztambuli városi tanács által adományozott, a hozzátartozó nélkül elhalálozott személyeknek fenntartott parcellába. Senki sem tudja már, hogy hová lett elhantolva a pesti operett szerelmese.

A Magyar Királyi Színiakadémia által adományozott diplomáját egy jubileumi ünnepségen megmutatta a magyar nagykövetségen az őt ünneplő nagykövetnek is, aki elkérte tőle az értékes dokumentumot, ám nem adta vissza neki. A török színházi intézet vezetőjének az a kívánsága, hogy ha — Allah segedelmével — véletlenül meglegjünk, származtassuk vissza. Ha sikerülne, nagy-nagy örömet okozhatnánk török barátainknak is.

—T. Nyíri Mária

Orhan Kemal:

Vörös fülbevalók

Mondják, hogy akkoriban öt-
ves voltam.

Melyik peremkerületben állt az a hatalmas vörös cseréptető épület, melynek deszka ereszeit csipkeszerűen alakították ki? Nem tudom. Ki volt az apám? Hova indult el hazulról minden reggel ugyanabban az órában, és honnan jött meg délből ebédelni vastag, vörös nyakába mélyedő, csontkeménységű gallérjában, vékony, ezüstvégű sétatálcájával, járás közben kippkopp, monoton kopogó, télen-nyáron fényesre suvickolt cipőjében? Miket írt dossziéba temetkezve frásztalánál, amely keménykötésű könyvekkel telezsúfolt, polcos könyvszekrénye előtt állt? Miért szívta csökönyösen cigarettáit, noha fojtogatta tőle a köhögés, és ennek pontosan tudta az okát.

Nem tudom.

Nagyanyám, nagynéném és anyám miért marták egymást véget nem érő veszekedéseikkel, és miért próbálták ezt elhallgatni ingerült természetű apám előtt? Mi lett volna, ha meghallja? Ha apám otthon volt, olyan szelídek voltak mint a bárányok, és sejtetni sem engedtek semmit, miért bontották hát ki újra a hadilobogót, mihelyt kitette lábát a házból?

Ezt sem tudom. Azt viszont tudom, hogy Elmász néném ment nyíre szerettem. Elmász néne, aki vörös-köves fülbevalót viselt, nekem mindenem volt. Nagy, sötétfekete szemével ő volt a legszebb a világon. Senki sem tudott olyan ügyesen ugrókötelezni és bújós-kázni, mint Elmász néne. Ha apám, ki tudja min feldühödve jött haza, és jól elvert, mintha csak rajtam akarta volna kitölteni bosszúját, amit odakint kénytelen volt elfojtani, akkor sem anyám, nagyanyám vagy pedig nagynéném simogatása vigasztalt meg... Ismét csak Elmász néne volt az, aki karjai közé véve vigasztalt, ahogy egymás mellett ültünk a padlás-

szobában lévő ágyán: „Már megint hogy megvert téged kicsikém. Bár törne le a keze!” A sétatbot nyomát őrző fenekem sajgása rögtön megszűnt, ha elveszhettem az ő lágy hófehérségében. Odaszorított sarjadó kebelére, és fekete szeméből kigördülő hatalmas, forró könnycseppjeivel nedvesítette arcomat.

Éjszakánként is folyton csak rá gondoltam kis ágyamban, mely annak a szobának a sarkában állt, ahol apám és anyám aludtak egymás karjaiban. Gyakran elismételte, hogy a padláson tanyázó hatalmas egerek az ő környékén járkálnak. Attól féltem, hogy egyik éjjel valamelyik eger le találja rágni az orrát, és ezért késő éjszakáig hangtalanul zokogtam a takaróm alatt. Egyik nap, amikor ezt bevallottam neki, erős karjaival vadul felkapott és kemény kebléhez szorított. Aztán így szólt: „Drága kicsinyem!” Ezt mondta, pedig én akkor öt éves lehettem, ő meg legfeljebb tizenkettő vagy tizenhárom. De ha tizenöt volt is, hogy lehetett volna anyja egy öt éves gyereknek?

— Kicsikém, gyermekem, egyetlenem! Ha te nem volnál itt, esküszöm, nem bírnám ki ebben a házban, Isten bizony!

Ilyenkor megkérdeztem:

— Hát mit csinálnál?

— Elszöknék innen!

— Hová?

Vékonyka szemöldökét felhúzta, és elbizonytalanodva megvonta a vállát:

— Nem tudom. Nem tudom, de... valahol csak találnék munkát, nem? Hát csak foglalom magam, és elmennék...

Tudtam, hogy nagyanyámtól nagyon retteg.

—Az erdőbe szöknél?

—Az erdőbe szöknék.

—És ha szétépnek a farkasok?

Sóhajtott, majdnem elsírta magát, és csöpp szájából, piros ajkai-

ról, egyenként buggyantak ki a szavak:

— Ha széttépnek, reggel a favigók megtalálják véres ruhafoszlányaimat és csontjaimat!

Azután felzokogott:

— Akkor talán majd megsajnál nagyanyád is...

Azt hiszem, nagyanyám még akkor sem sajnálta volna meg Elmász nénemet. Nem tudom miért, de mindig dühös volt rá. Amikor hozzá beszélt, mindig így kezdte: „Te lány, hogy folya ki a szemed!...” Hányszor, de hányszor panaszkodott sírva Elmász néném, hogy be-belöki őt a konyhába, az éléskamrába vagy a lépcső alatti szennyestároló sarkába, hogy belecsúsz a húzába, és hogy mennyire meglilultak a csipések helyei. Utáltam mindenkit, aki őt bántalmazta, de még azt is, aki rossz szemmel nézett rá, vagy rossz szót szólt hozzá.

— Figyélj csak, Elmász néne!

— szoltam neki egyszer.

Karjaiba vett:

— Mi van lelkem?

— Ha egyszer megszöksz innen, ugye engem is magaddal viszel?

Láttam, hogy nagy, fekete szemei kitágulnak, és iszonyodva néz, mintha e pillanatban valami félelmes látvány tárult volna a szeme elé. Rettegve tekintett rám. Kérdeztem, mi az oka. Erre megpróbálta elmagyarázni, hogy ez teljességgel lehetetlen. Próbálta ugyan, de szavai nem jutottak el az értelmemig! Kézenfognánk egymást és megszöknénk. Gyorsan távolodnánk az élénk kerülő erdő vastag törzsű fái között, míg el nem érünk a tenger partjáig. A tengerparton számtalan csónak, motoros hajó, sőt a kikötőben néha-néha háromkéményes gőzös is horgonyoz. Mi kéz a kézben, felmennénk az egyik gőzösré, és elrejtőznénk. És a gőzös messzire, de nagyon messzire vinne bennünket. A messzeségben, a nagy messzeségben százemeletes házak vannak. E házak egyikében dolgozna ő is, én is, és éjszakánként a padláson lévő ágyunkban egymás karjaiban feküdnénk. Ki tudná, hogy én annak, a dúslombú fák sötétzöldjébe eltemetett nagy, pirostetejű háznak az egyetlen fia vagyok? És akkor Elmász néném

lehetne az én anyukám, ha akarja. Bármikor mondhatná, ha akarja, hogy „picinyem” vagy azt, hogy „kicsikém”.

— Na jó, de a mamád?

— Mit törődöm én a mamámmal!

— Utánam mégis csak ő szeret téged a legjobban, nem? És ha sírni fog, amikor elmész?

Úgy emlékszem, mintha ma történt volna. Zokogni kezdtem a keblén:

— Ha nélkülem szöksz meg és elmész, te talán nem is sírsz?

Nagyanyám egyre csak azt hajtogatta:

— Ez az átok lány leáll beszélgetni a fűszeres meg a zöldséges inasokkal. Nem ússza meg, hogy tőből le ne vágjam a haját és kopaszszá ne tegyem. Megkopaszítom, hogy fiúnak lássék, akkor aztán senki se néz majd a képébe!

Nagyanyámtól az egész környék félt. Ha egyszer fejébe vett valamit, ha feje tetejére állt is a világ, akkor sem tért el szándékától. „Nincs mese” – mondogatta.

Amikor elmagyaráztam a dolgot, Elmász néném fekete szemei megrökönyödve kitágultak:

— Komolyan mondd?

Megesküdtem. Erre sírni kezdett. Majd dús fekete haját simogatta és csókolta, csókolta.

— Hogy nem fél az Istentől, oh, hogy nem fél az Istentől! Keze sem reszketne és képes lenne az én drága kincsemet, a hajamat levágni.

Hirtelen, felegyenesedett. Arca elkomorult. A szennyestároló félhomályában hosszan, meredten, csökönyösen nézett egy mozdulatlan pontra. Aztán sóhajtott. Majd karjaiba vett, és szorosan magához ölelt. Mindig így ölelt. De ölelése ezúttal többet éreztetett mint máskor. Akárhogy is, karjai szorításában boldognak éreztem magam.

Aztán lecsatolta füléről a vörös fülbevalókat, és átnyújtotta nekem. Kérdeztem, miért teszi. Csak annyit mondott, hogy jól dugjam el őket. Ezek majd órá emlékeztetnek!

El is dugtam jól, ahol senki nem fogja megtalálni.

Nagyanyám aznap este apámat is rábeszélte, hogy tőből vágják le Elmász néném haját. Úgy volt, hogy másnap fogják levágni, és fiúvá változtatják. Ezt is kikotyogtam neki.

Másnap arra ébredtem, hogy a ház frissen meszelt falai visszhangoznak nagyanyám dühödt hangjától:

— Te Elmász, hogy hunyna ki a szemed fénye, hol a pokolban vagy?

Odafutottam. Nagyanyám remegett mérgében a dühtől, és rám rivallt:

— Eredj, nézd meg azt az átkozottat!

Egy szuszra felszaladtam a padláslépcsőn.

Elmásznéném nem volt az ágyában. Sőt az ágy is érintetlen volt.

Attól a naptól fogva nem kaptunk hírt Elmász nénémről. Időnként még eszembe jutott az erdő, vastag törzsű, magas fáival, meg az erdőben üvöltő farkascorda, meg néha néha a kikötőben horgonyzó háromkéményes hatalmas gőzhajók.

A vörös fülbevalókat azonban most is őrzöm emlékezetemben.

Fordította: Puskás László

Orhan Kemal (eredeti nevén Mehmet Ragıp Ögütçü) 1914. szeptember 15-én született Ceyhanban. 1930-ban tanulmányait félbehagyva Sztáiba ment apjával, aki politikai okok miatt volt kénytelen elhagyni Törökországot. Két év múlva visszatért Adanába, ahol gyapotfeldolgozó üzemekben vállalt állást. Katona évei alatt elitéli, és a bursai fegyverháza megismerkedett Nazim Hikmettel.

Irodalmi munkássága kezdetén különböző folyóiratokban verseket publikált, később elbeszéléseket írt. 1948-ban a Varlık (Valóság) c. folyóirat olvasótáborában az év legjobb novellistájának választotta. 1950-ban Isztambulba költözött, és ettől kezdve teljesen az írásból próbált megélni. 1958-ban a Kardes Payi c. művét Saif Falk Díjjal tüntették ki, míg 1969-ben az Önce Ekmek c. elbeszéléseével elnyerte a Türk Dil Kurumunu (Török Nyelv Bizottsága) elbeszélés-díját. 1970. június 2-án halt meg Szófiában.

Több kötetnyi elbeszélése mellett húsznál is több regényt és színdarabot írt. Művei közül sokat több nyelvre lefordítottak. Magyarul eddig a „Török elbeszélések” című novelláskötetben jelent meg írása.

A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet*

(1916—1919)

Magyarország kormánya erősítendő a baráti kapcsolatokat az Osztrák-Magyar Monarchia fegyveres szövetségével, Törökországgal, magyar tudományos intézet felállítását határozta el Konstantinápolyban.

Jankovich Béla vallás- és közoktatásiügyi miniszter 9.764/1916. számú rendeletével kiadott szervezeti szabályzat így határozta meg az intézet célját: „A konstantinápolyi magyar tudományos intézet állami intézmény, amelynek az a célja, hogy az egyetemes történelemmel, főleg a bizánci-magyar és a török-magyar érintkezések kutatásával, a classica és keresztény archeológiával, Bizánc és az Iszlám művészetének történetével, végül a keleti, elsősorban török-magyar összehasonlító nyelvészettel foglalkozó szaktudósoknak kutatásaik helyszíni folytatására módot adjon, ezzel az említett tudományoknak hathatósabb fejlesztését intézményesen biztosítsa, s egyszerűsítve a hazai tudományosságunk a török szellemi élettel való kapcsolatát erősítse.”

A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet a neves művészettörténész, Hekler Antal vezetésével kezdte meg működését 1917 elején, a Bajram utca 23. szám alatt. Munkatársai sorában a Kelet tudományossága és művészi élete iránt intenzíven érdeklődő, ambiciózus kutatókat találunk. Dr. Scherer Ferenc okleveles középiskolai tanár, bizantinológus, dr. Fehér Géza gimnáziumi tanár, bizantinológus, Kós Károly műépítész, Oroszlán Zoltán nemzeti múzeumi régiségügyi gyakornok, archeológus, dr. Ralbovsky Péter premontrai tanár, bizantinológus és újjörök nyelvész, dr. Luttor Ferenc bizantinológus. Dr. Ral-

bovsky Péter 1917. júliusában meghalt, helyébe dr. Zsinka Ferenc nemzeti múzeumi segédőr lépett, s lett az intézet munkatársa.

Hekler Antal az intézet szellemi munkájának irányításában arra törekedett, hogy tagjai részére a tudományos kutatás iskolája, kifelé pedig a nemzetközi tudományos élet ösztönző és irányító tényezője lehessen.

A szoros szellemi kapcsolat és kölcsönös kiegészítődés megteremtésére, valamint a tagok kutató ösztönének fejlesztésére a konstantinápolyi török és német, valamint az átutazó német és osztrák tudósok állandó és élénk részvételével hetenként rendszeres folyóirat-szemlével egybekötött megbeszéléseket, előadásokat, előadóesteket tartottak. Ezekről az előadásokról és a hozzájuk fűződő vitákról, melyek nem egy tudományos kérdés tisztázásához járultak hozzá, naplót vezettek, mely hű tükörképe maradt az intézet belső életének. Az előadások közül kiemelkedő jelentőségű volt: — Hekler Antal: „Páncélos szobrok az ókorban”, Zsinka Ferenc: „A török történetírás”, Prof. J. H. Mardmann: „Az ún. Iréne-torony”, Kós Károly: „Sztambul”, valamint Armenas Sarkisian: „Az iszlám-perzsa miniatúrafestészet” című, tudományos igényű eszmefuttatása.

Ezek közül az előadóestek közül is kitűnik az 1917. május 5-i, nagyobb nyilvánosság számára tartott, nagy sikerű félvázár előadóest, melyen a vezető szerepet a török nemzeti művészet bemutatásának juttatták. Ezzel a kiváló előadással sikerült megnyerniük a konstantinápolyi török tudományos világ legjelesebb képviselőinek érdeklődését és bizalmát, amely természetesen a legnagyobb mértékben segítette elő az intézet vállalt feladatainak jobb, hatékonyabb és maradéktalanabb ellátását.

Különösen előzékenyen támogatta munkájukat Halil Edhem, a Császári Ottomán Múzeum igazgatója.

A tudományos együttműködés célját előadásokon kívül tanulmányi kirándulásokkal is szolgálták, melyek a tagok egyes emlékcsoportokhoz fűződő kérdéseinek eredményes megbeszéléséhez vezettek. Kirándulásaik során látogatást tettek többek között Prinkipo kolostorának romjainál, az Ottomán Múzeumban, az ejubi és az üszküdari temetőben, Bebekbe és Rumeli Hiszariba, — Luttor Ferenc, Oroszlán Zoltán és Kós Károly vezetésével.

Az intézet egyik elsőrangúan fontos feladatának tekintette, hogy Konstantinápoly ókori és bizánci topográfiájának elkészítési munkájában rendszeresen és céltudatosan vegyen részt. E cél elérése érdekében Hekler Antal megbízást adott Kós Károly építésznek, hogy a város térképét 1:5000 léptékben készítse el. Ezen jelölni akarták a topográfiai szempontból fontos emlékeket és építészeti maradványokat. Az új építkezések alapozása során előkerült falmaradványokat is pontosan feljegyezték, felmérték és lefényképezték. Ezt a komoly feladatot természetesen nem egy esztendő alatt, hanem generációk egymásba kapcsolódó munkájával akarták elvégezni.

Az intézeti tagok a kirándulásokon, folyóirat-szemléken, megbeszéléseken és előadásokon való részvételük mellett önképzésükön is elismerésre méltó buzgósággal és sikerrel dolgoztak. Mindegyikük a legjobb erejével volt azon, hogy szemléleti anyagismeretét és irodalmi tudását a helyi viszonyok kereiteiben a lehetőség szerint bővítse és kiegészítse. Nagy hangsúlyt fektettek a török nyelv tanulására, elsajátítására.

A tagok szakterületüknek megfelelő kutatási területet, témát választottak.

Oroszlán Zoltán elsősorban az Ottomán Múzeum antik emlékei megismerésének szentelte idejét. Behatóan foglalkozott a szidoni szarkofágokkal és az ión oszlop eredetével, később pedig Hekler Antal irányítása mellett a római síremlékek tipológiai osztályozásával, hogy ennek alapján a pannóniai síremlék típusokkal való kapcsolatukat és összefüggéseiket felderítse.

Ralbovsky Péter az epigráfia történetének áttanulmányozása és alapismereteinek módszeres elsajátí-

* Az Országos Széchényi Könyvtár „Adalékok a 16-20. századi magyar művelődés történetéhez” című kiadványából (219-225. oldal)